

## פרישים

הפרישים נזכרו שלוש פעמים במשנה: בדיני הכלאים, כמין הדומה לעוזררים (כלאים א ד), בעניין מועד חיובו במעשר (מעשרות א ג) ובהקשר של דיני הטומאה (עוקצין א ו). בתוספתא נזכרו פעמיים: בהקשר של ביעור פירות שביעית (שביעית ז טז) ובדיני טומאת אוכלין (עוקצין ג ז).

### הזיהויים

▪ **חבוש מוארך, אֶסְפִּיגָל, 'חבוש' (*Cydonia vulgaris*)** - עץ נשיר קטן, ממשפחת



חבוש

הוורדיים, הגדל לגובה של 5-8 מטר. מוצאו מצפון איראן, ומשם הובא כצמח תרבות לעיראק, אגן הים התיכון ואירופה. החבוש קרוב סיסטמטית לתפוח ולאגס, ופריו דומה להם במראהו, אף שפניו גבשושיות. צבעו בעת ההבשלה צהוב. רוב הזנים של החבוש מגדלים פירות שלא ניתן לאוכלם חיים, בשל מרירותם וחמיצותם, והם נאכלים רק לאחר בישול. כך זיהו כמעט כל הפרשנים את הפרישים.<sup>1</sup>

▪ **אגס תרבותי (*Pyrus communis*)** - האגס המוכר לנו. עץ פרי ממשפחת הוורדיים.



אגס תרבותי

מוצאו של האגס התרבותי מאיראן. בחורשים בארץ גדל מין הבר **אגס סורי** (*P. syriaca*), שהינו אחד ממיני הבר שמהם פותחו זני תרבות, ועד היום משמש ככנה לאגס התרבותי. כך כנראה הזיהוי אצל מודה"ע.<sup>2</sup>

▪ **שזיף אירופי (*Prunus domestica*)** - השזיף המוכר לנו. עץ פרי ממשפחת הוורדיים, שמוצאו מאזור הקווקז.



שזיף אירופי

פירותיו סגלגלים או עגולים, מתוקים וחמצמצים. מתאימים למאכל כפרי טרי או מיובש. בחורש בצפון הארץ גדל מין הבר **שזיף הדוב** (*P. ursina*). כך לפי הפירוש הראשון של ר"א מלונדריש.<sup>3</sup>

## עיון

כמעט כל הפרשנים מזהים את הפרישים עם החבוש. על רקע תמימות הדעים בין הפרשנים, בולטת דעתם השונה של ר"א מלונדריש ושל מוה"ע, המורה על חקירה והסקת מסקנות באופן עצמאי. מוה"ע מעיד על עצמו לגבי זיהוי זה: ואיני כמקיים דברים אלו אלא דברי סברא הם וה' ינקנו משגיאות. גם מלשונו של ר"א מלונדריש נראה בבירור כי זיהויו נובע לא מציטוט גרידא של פרשן שקדם לו, אלא מעיון בדברי הירושלמי.

זיהויו של ר"א מלונדריש את 'פרישים' כשזיף אירופי נובע, כאמור, מעיון בדברי הירושלמי, אך הוא מתאפשר הודות לכך שאת 'אגסין' ו'קרוסטמילין' הוא לא זיהה עם מין זה, אלא נקט שם בשיטתו של פיה"ג.<sup>4</sup>

ניתן לשער שזיהויו של מוה"ע נובע, מלבד מן הדמיון בשם הלועזי, מכך שאת הזוג 'אגס' - 'קרוסטמל' הוא מזהה, בהתאמה, עם השזיף והמשמש (*Prunus armeniaca*),<sup>5</sup> והאגס, שהינו פרי מוכר וחשוב, נשאר פנוי לזיהוי במקום המתקבל על הדעת, כמו כאן.

זיהויי החוקרים: פליקס מזהה את הפרישים עם החבוש,<sup>6</sup> וגם פלדמן נוטה לזיהוי זה.<sup>7</sup> לעף מציע זיהוי מחדש - מין של חבושן (*Mespilus sp.*),<sup>8</sup> סוג הקרוב לעוזרר (*Crataegus*) בעל פירות קטנים, שאינו מוכר באזורנו.

## הערות:

1. ירושלמי: (כלאים א ה"ד, עמ' 146 [ובדומה לו מעשרות א ה"ג, דף מח ע"ב]): אמ' ר' יונה אספרלגין. ולמה נקרא שמן פרישין שאין לך מין אילן פריש לקדירה אלא מין זה בלבד: כתי' וטיקן (עמ' 160): ספרגלין < אספרגלא=السفرجل= *Cydonia vulgaris* (בר בהלול, עמ' 237 ש' 22; בר שינייא, עמ' 51 ש' 70; עיסא, עמ' 64, מס' 5); רס"ג (עמ' 117 192): אלספרג'ל < سفرجل= *Cydonia vulgaris* (עיסא, שם); רש"ג (עמ' 175, ש' 20): אלספרג'ל < לעיל רס"ג; זרעים גניזה ב: ספרג'ל < לעיל רס"ג; פיה"ג (עמ' 140 4): ספרג'ל < לעיל רס"ג; רנאה"י

- (עמ' 30; עוקצין עמ' 5): אלספרגל < לעיל רס"ג; רנאה"י פ"א (עמ' 32): אלספרגל < לעיל רס"ג; זרעים גניזה א (אוק.); ספרגל < לעיל רס"ג; רמב"ם (כלאים א ד עמ' קסט): אלספרגל [וכך אצל תנחום הירושלמי (עמ' 490, ערך 'פרש') ואצל אלג'אמע (עמ' 107, ערך 'פרישין')] - לעיל רס"ג; כפ"פ (עמ' תפב): חבושים; כפ"פ ל"ע (עמ' תשמד): ספרגל < לעיל רס"ג; ערוך (ח"ו עמ' 450, ערך 'פריש'): ציטוט מן הירושלמי, ובהמשך - בן סירא קראן ספרגלין ובל' ישמעאל ספרגל < לעיל ירושלמי ורס"ג; ריבמ"ץ (עמ' עט): ציטוט מן הירושלמי, ובהמשך - ובלעז קוטוניי, לש' יוני קידוניה < cotogno (איטלקית) = κυδωνέα (יוונית) = *Cydonia vulgaris* (בדוואן, מס' 1304; לידל וסקוט, עמ' 1005); רש"י (שבת קמ"ד ע"ב): קודוינץ < codoinz (צרפתית עתיקה) = חבושים (קטן, לעזים, מס' 473, 799); ר"א מלונדריש (עמ' א): ... ואולי שלשון הירושלמי שכל מינו פרוש לקדירה כלומ' שאין אוכלין אותו אלא מבושל והיינו קויינש בלע"ז < קויינש - quince (אנגלית) = *Cydonia vulgaris* (בדוואן, מס' 1304); כת"י אנטונין (עמ' 71, 17): κηδωνία < הכוונה ל- κυδωνέα - לעיל ריבמ"ץ; המליצה (בהמ"ל): פרישין בהי אבי < بهی / آبی (פר.) = *C. vulgaris* (חיים, מילון, א, עמ' 6; שם, עמ' 296; אחונדוב, עמ' 238); מכה"מ (בהמ"ל, כלאים א): ביה < به (פר.) = *C. vulgaris* (סטיינגאס, עמ' 209; אחונדוב, שם). תפא"י (כלאים א ד, מח ע"ב): קוייטטען < quitte (=גר.) *Cydonia vulgaris* (גרים, מילון, כר' 13, עמ' 3281).
2. מוה"ע (שם): "פי' בל"ר (בלשון רומי) פרי ועץ ידוע והוא מין תפוח אצל עוקצו חד והולך ומתעבה... ואל תתמה על דברי ר' יוסי (צ"ל ר' יונה) שאומר איספרגלין אשר בלשון ישמעאל קורין כן לחבושין כי אולי בזמן היו קוראים כן..." - לפי התיאור כוונתו כאן ל- *Pyrus communis* (דמיון בשם: פריש - פירוס).
3. ר"א מלונדריש (עמ' א): פי' על פי הירושלמי פרונ"ש, שכל מינו פרוש מקדירה שאין מבשלין ממנו < prune (אנגלית) = *Prunus domestica* (בדוואן, מס' 2842).
4. ע"ע 'אגסין' ו'קרוסטמילין'.
5. ע"ע 'קרוסטמילין' - עיון.
6. פליקס, כלאים, עמ' 93-94.
7. פלדמן, משנה, עמ' 128-129.
8. לעף, פלורה, IV, עמ' 73. הוא מזכיר גם את הזיהוי עם *Cydonia vulgaris*, אך הסיבה להכרעה היא הקרבה בין 'פרישין' ל'עוזרין', המזוהים עם *Crataegus azarolus* (לעף, פלורה, III, עמ' 244).